

Husserl Fenomenolojisinde Bilinç Yaşantıları ve Modifikasyon

Conscious Experiences and Modification in Husserl Phenomenology

DİLER EZGİ TARHAN

İstanbul Gelişim University

Received: 29.01.2021 | Accepted: 25.09.2021

Abstract: With this article, we want to discuss the place and importance of conscious experiences in Husserl's phenomenology in order to comprehend topics that will directly guide the clarification of concepts and problems such as; 'modality of consciousness', 'immediate intuition', 'reflection', 'visual experience', 'consciousness modification', 'meaning-making consciousness', wilfulness, 'seen act', 'grasped object', 'immanent perception', 'empty orientation', 'absolute form' etc. and to construe their consciousness modifications and their functions in reflection. In accordance with this purpose, we will try to answer the question of how we can establish our awareness of reflexive consciousness through unreflected conscious experiences. The phenomenological analysis of object perception will be touched on, and in particular, in the light of the views, he put forward in his "Ideas I" and "Logical Investigations-II", Husserl's relations of consciousness experiences and "vision", "intention" and "reflection" will be tackled together with the departure of Husserl's distinction between actual and potential experiences. With the movement from the distinction between 'reflexive consciousness' and 'pre-reflection consciousness of experiences', 'living experience' will be separated from 'visual experience', and 'remembering', 'daydreaming' etc. phenomenological analysis of consciousness modifications in activities will be done.

Keywords: Phenomenology, conscious experiences, conscious modifications, modality of consciousness.

Giriş

Husserl fenomenolojisinde ‘bilinç’ üzerine bir şeyler söyleyebilmek için Husserl’in bilinç yaşantılarını nasıl kategorize ettiğinin iyi analiz edilmesi gerekir. Nitekim Husserl’e göre bilinç yaşantılarına konu olan fenomenler, ‘eidetik anlamlar’ olduğunda bilinç, ‘transendental bir bilinç’ statüsüne ulaşmakta; bilinç, indirgemelerden bağımsız biçimde yaşama dünyasındaki fenomenlere ve onların içinde anlaşılır olduğu deneyimlere yöneldiğinde ise ‘empirik ve dünyevi bir bilinç’ statüsüne indirgenmektedir. ‘*Mantıksal Araştırmalar*’ adlı eserinde bir şeyin bilinci olma niteliğine sahip yaşantıları “*intentional* yaşantılar” (Husserl, 1992b: 74) olarak adlandıran Husserl, psikik fenomenlerde ayırt edici olan özelliğin ‘*Intentionalität*’ olduğunu savunan Brentano’ya benzer biçimde, dolaysız yaşantıların ‘*Intentionalität*’ gösteren yaşantılar olduğunu söylemektedir. Husserl’e göre bilinç, refleksif nitelikteki dolaysız yaşantılar üzerinden sonsuzca kendisine yönelebilmekte ve her yinelenebilir kurma (*Konstitution*) etkinliği içinde yeni bir transendental anlam kurabilmektedir. Kimi zaman anlamsızlığın ve anlam dışılığın anlamını da kuran bilinç, görüsel bir yaşantıyla tamamlandığında, dilde doğruluk arz eden bildirimlere işaret etmekte; aksi hâlde doğruluk iddiasında bulunamayacak ifadelerin bilinçteki deneyimlerini –ki bunları ‘*malûmat*’ düzeyinde görebiliriz– modifiye etmektedir. Ancak şurası açıktır ki bilinç modifikasyonu, bilinç kipselliklerinin ‘saf dolaysız yaşantı’ kimliğini dikkate almak bakımından (empirik deneyimler statüsünde gerçekleşen) duyu merkezli ‘tam algı’dan (*Apperzeption*) ayrılmaktadır.

Aktüel olarak gerçekleştirilen yaşantı ânı, tüm somutluğu içinde bundan böyle ‘edim’ olarak adlandırılmaktadır. Aktüel olarak apaçık olan edim, muğlak anlardan oluşan potansiyel yaşantıdan kesin bir biçimde ayrılmaktadır. Edimler, yaşantılardan doğmaktadır (Janssen, 1976: 77).

Husserl, ‘*Ideen I*’ adlı yapıtında, dolaysız yaşantıların *intentional* yaşantılar olduğu görüşünü sürdürmekle birlikte artık ilgisini ‘*intentional*’ yaşantılardan ziyade ‘*intentional* olmayan’ yaşantılara çevirmiştir ki bunların başında da ‘duyu verileri’ gelmektedir (Husserl, 1992b: 75). Yani Husserl’in ilgisinin *intentional* olmayan yaşantılara çevrilmesiyle birlikte bilinç yaşantılarının ele alınma biçimi de değişmiştir. Öyle ki ‘*Mantıksal Araştırmalar*’da bilinçteki tüm *intentional* yaşantıları ‘edim’ statüsünde gören filozof, ‘*Ideen*

I' adlı kitabında ise bu fikrini değiştirerek yalnızca aktüalite karakterine sahip *intentional* yaşantılara 'edim' demiştir. Oysa '*Mantıksal Araştırmalar*'da *intentional* nitelikteki tüm yaşantıları 'edim' statüsünde gördüğü için bu dönemde, aktüalite içeren *intentional* yaşantılarla birlikte potansiyelite içeren *intentional* yaşantıları da 'edim' kategorisinde sınıflandırmıştır.

Edimlerdeki 'aktüel' ve 'potansiyel' olma niteliği, yaşantılar tasnifine kazandırılmış "yeni bir özsel katkı"dır (Bernet & Kern & Marbach, 1989: 92). Potansiyel edimler, aktüalite içermeyen edimler iken aktüel edimler ise "*cogito*" ifadesinin temel anlamı olan 'Bir şeyin bilincindeyim', 'Bir bilinç edimi gerçekleştiriyorum' gibi durumları belirlemektedir" (Husserl, 1992b: 73). Aktüel ve potansiyel nitelikteki *intentional* yaşantılar arasındaki farkı, nesne algısının fenomenolojik analizi üzerinden açıklayan filozofa göre örneğin yarı karanlık bir odada önümüzde duran beyaz bir kâğıdı düşündüğümüzde, onun görme ve dokunma duyumuz tarafından algılanması, bu kâğıtla ilgili iki tür bilinç yaşantısına (*cogitatio*) sahip olduğumuzu göstermektedir. Husserl'e göre

...algılanan tüm şeylerin deneyimsel bir arkaplânı vardır. Kâğıdın etrafında olan kitaplar, kalemler, mürekkep kutusu vs. de görü alanı içinde olmaları sebebiyle bir şekilde [kâğıtla birlikte] algılanmakta, fakat kâğıda yönelimimizde bu diğer unsurlar, algı açısından ikinci plânda kalmaktadırlar. Yani bu yan unsurlar, duyumuzda belirmiş olmasına karşın açıkça seçilemeyen fondaki görüntülerdir. Her nesne algısının ayrı bir bilinç deneyimi olarak işte böyle bir arkaplân görüşü vardır (Husserl, 1992b: 71).

Husserl, burada bahsettiği arkaplân görüşleriyle ilgili aktüel algı yaşantısının, potansiyel nitelikteki *intentional* yaşantılara dayandığını savunur. Başka bir deyişle algı edimine bir "deneyim arkaplânı" (Husserl, 1992b: 71) sunan şey, potansiyel *intentional* yaşantılardır. Husserl'e göre potansiyel edimler de tıpkı aktüel edimler gibi *intentional* yapıdadır (Husserl, 1992b: 73). Fakat Husserl, '*Ideen I*'de tüm yönelimsel yaşantıları 'edim' statüsünde görmekten vazgeçip sadece aktüel nitelikteki *intentional* yaşantıları 'edim' olarak nitelemeyi tercih etmiştir. Ayrıca '*Ideen I*'de, ünlü '*noema*' - '*noesis*' ayırımına bağlı olarak aktüel edimleri de kendi içlerinde ikiye ayırmıştır: Gerçekleşmiş edimler ile gerçekleşmemiş edimler. Dilde bir doğruluk iddiasında bulunabildiğimiz yargılar, gerçekleşmiş edimlerle ilgili bildirim içeren yargılar iken gerçekleşmemiş edimlerle ilgili ifadelerimiz ise dilde ne doğru

ne de yanlış değeri alabilen ifadeleri karşılamaktadır.

“Yaşantı, her şeyden önce, Husserl’in ‘edim’ olarak adlandırdığı etkinliktir” (Diemer, 1965: 67). Husserl’e göre aktüel edimlerin bir nesneyi kast etmesi ise bir *Intentionalität* kipidir. Dolayısıyla aktüel edimlerin bir nesneye yönelim göstermeleri, doğrudan onlardaki aktüalitenin *cogito*’suna ait bir özelliktir. Ancak aktüel bir edimin *intentional* olarak kendisini, kast ettiği / kendisine yöneldiği şeyle birlikte kavraması ise etkinliğin *cogito*’suna değil, edime ait bir özellik olarak gerçekleşir. Öyle ki ‘kavrama’ (*Erfassen*) edimi “gerçekleştiğinde *intentional* nesne, yalnızca bilinçli ve psikik yönelimin kast ettiği yerde olmakla kalmayıp ayrıca da kavranılmış ve fark edilmiş bir nesne hâline gelmektedir” (Diemer, 1965: 76). Yani kavrama ediminde bilinç, hem kavranılan aktüel edime, hem de bu kavrayışın kendisine yönelmektedir. Ancak Husserl’e göre yalnızca yönelinen şey ‘kavranılır’ yapıdadır; “dolaylı olarak” (Diemer, 1965: 76) yönelinen ‘yönelme edimi’nin kendisi değil! Daha doğru bir deyişle, yönelim gösteren edimin kendisi zaten apaçık orada bulunduğu için görüsel bir yaşantıyla dolaysızca sezilirken, yönelinen nesne ise ‘görü-lenmekten’ ziyade kavranılan bir şey olarak görül-mektedir. Demek ki Husserl’de kavrama edimi, *intentional* ve aktüel edimi kavrayan, kendi kavrayışını ise apaçık bir dolaysızlıkla ‘görü-leyen’ bir yaşantıdır.

Görüldüğü üzere Husserl, ‘edim’ ile ‘nesne’ arasında, onları alımlama (*Rezeption*) biçimimiz bakımından ayırım yapmaktadır: ‘Görü-lenen edim’ ve ‘kavranılan nesne’. Daha açık bir deyişle bilincin kendisine yöneldiği aktüel edim, yönelimin kavranılan nesnesi iken yönelimin kendisine dair kavrayışı ise görülen apaçık bir yaşantıdır. Öyleyse ‘kavrama’, *intentional* nesnelere için mümkünken ‘görü-leme’ ise *intentional* edimler için mümkündür. Benzer biçimde “değer biçme ediminde bir şeye yöneldiğimizde, yönelinen şeyin yönelimi kavranılır; fakat ‘yönelmiş olan’ şey, kavranılamaz olan değerinin kendisidir” (Diemer, 1965: 76). Husserl, değerinin apaçık ‘görü-lenme’sinin nasıl gerçekleştiği konusunda şöyle demektedir: Görüsel yaşantı, “ruhsal bakışın [yönelimin kendisine] döndürülmesi” (Diemer, 1965: 72) sayesinde gerçekleşir. Yani bu durumda potansiyel bir yaşantının kendisini gerçekleştirerek aktüel bir edim hâline gelmesi, bakışın yönelinen şeyden, yönelen şeye döndürüldüğü [reflektif] bir etkinlik ile mümkündür (Marbach, 1974: 197).

Husserl'e göre fenomenolojik refleksiyon, refleksif edim henüz gerçekleşmeden önce bilinçte hazır bulunan yaşantılara yönelmektedir. Refleksif kavrayış sonucunda ortaya çıkan 'yansımış yaşantılar' ile yaşantıların refleksiyon öncesi orijinal varlığı arasında epistemolojik bir düalite bulunmaktadır. Yani Husserl açısından 'refleksif bilinç' ile 'yaşantıların refleksiyon öncesi bilinci' arasında belirgin bir ayırım vardır. Refleksif bilinçten farklı olarak 'refleksiyon öncesi bilinç', fenomenolojik betimleme sayesinde dolaysız bilmenin özünü ve yapısını çözümleyen bilinç kipidir. Husserl'e göre "her 'ben', reel ve *intentional* olmak bakımından çeşitli kriterler uyarınca belirlenen yaşantıları yaşar" (Husserl, 1992b: 162). 'Ben' refleksiyonunun yaşantıya yönelmesiyle refleksiyonun kendisi, bu yönelim için bir nesne hâline gelirken yönelinen yaşantı ise kavranılan edime dönüşür. Böylece her yaşantı, bilincin reel bir unsuru olarak fakat kendisi nesne olmaksızın (anonim bir biçimde) yaşanır (Beils, 1987: 167).

Husserl, refleksiyon öncesi yaşantıların refleksif bilgiyi öncelediğini savunmaktadır. Henüz refleksiyona uğramamış bir yaşantı, refleksif bir bakışla kavranmadan önce bilinçte verilir. Husserl bu durumu sevinç yaşantısıyla örneklendirmektedir:

Herhangi bir edim gerçekleşirken kendimizi görüsel bir yaşantı içinde düşünelim. Teorik bir düşüncenin verdiği engin ve aktüel bir sevinç hâlinde örneğin... Tüm indirgemeleri yaptıktan sonra fenomenolojik şeylerin saf özllerinde neyin gizlendiğini görürüz. Her şeyden önce akış içindeki düşüncelere odaklanıyoruz. [...] Sevindirici olanın akışı sırasında sevince refleksif bir bakışla yöneliriz. Refleksiyon, bu sevinci -yaşanmış ve yaşanmakta olan sevinç olarak- en başta niyetlenen sevinç olarak değil, aktüel ve var olan sevinç olarak algılar... (Husserl, 1992b: 163).

Görüldüğü gibi Husserl için bir şeyi refleksiyon olmadan kavramak ile refleksif olarak bilmek oldukça farklıdır. Çünkü Husserl, yaşama deneyimi ile görüsel tecrübeyi birbirinden ayırdığı gibi empirik yaşantıyla dolaysız sezgiyi de birbirine karıştırmaz. Bu nedenle "yaşanmış ama görülmemiş sevinç ile görülenmiş sevinç" (Husserl, 1992b: 164) arasında Husserl açısından büyük fark vardır. Nitekim Husserl tam da bu farkın altını çizmek için "aktüel olarak yaşadıklarımızı görülemeyiz" (Husserl, 1992b: 349) demektedir.

Husserl'e göre refleksif edimler yalnızca bilinç yaşantılarına değil, ayrıca refleksif edimlerin kendilerine de yönelebilir. Fenomenolog, refleksif edimin kendisi üzerinde bir refleksiyon icra edebilir. Yani "refleksiyonlar, tekrarlanabilir yaşantılardır ve böylece yeni refleksiyonların alt katmanları olarak sonsuzluğa ve genelliğe ulaşabilirler" (Husserl, 1992b: 162). "Nasıl ki sevinç yaşantısı, dolaysız yaşantıların somutlaştırdığı bir refleksif edim ise aynı şekilde 'refleksiyon da fenomenolojik analizin üst seviyeden bir nesnesi' (Husserl, 1992b: 165) olarak nesnelleştirilebilir" (Husserl, 1992b: 164). Bu sayede refleksiyon üzerine refleksiyon gerçekleştirip refleksif edimlerin özlere analiz edilebilmektedir. Dolayısıyla Husserl'de şeylerin kendilerine,

...geri dönüş, yinelenen bir şekilde de gerçekleşebilir: Her refleksiyon edimi aynı zamanda bir 'yaşantı' olarak yeni bir refleksiyon yaşantısının nesnesi olabilmekte ve bu böyle sürüp gidebilmektedir. Böylece 'refleksiyonun refleksiyonu'nun fenomeni (başka bir deyişle 'iç algının kendisine dair iç algısı') tekrarlanmakta; yani transendental-fenomenolojik analizlerin olmazsa olmazı olan refleksiyon [kendi üzerine katlanarak] bir bilinç aktı olarak elde edilmektedir ki bu durum fenomenolojik yöntem açısından geçerliliğini koruyan tek evrensel refleksiyon yöntemi olarak betimlenmektedir (Beils, 1987: 161).

Husserl'e göre refleksiyondaki dolaysız yaşantılar somutlaştırılırken henüz refleksiyona uğramamış yaşantılar ise 'refleksif bilinç kipi'ne (Husserl, 1992b: 166) dönüştürülmekte ve bilinç modifikasyonu, tam da bu dönüşüm esnasında gerçekleşmektedir. Yani Husserl'e göre "her tür refleksiyon, bir bilinç modifikasyonu karakterine sahiptir" (Husserl, 1992b: 165). Tüm geçmiş yaşantıların 'ideal ve işleme tabi dönüşümleri' (Husserl, 1992b: 167) anlamına gelen bilinç modifikasyonları, "hatırlama esnasında olduğu gibi mümkün bir ön hatırlamada, yalın bir hayâl kurmada ve bu tarz dönüşümlerin tekrarında da karşımıza çıkmaktadır" (Husserl, 1992b: 167).

Husserl'in bilinç kuramı, genel olarak refleksiyon öncesi dolaysız yaşantılar ile dolaylı refleksif yaşantılar arasındaki düzalizmden beslenmektedir. Husserl, bir 'uzam – zaman' kafesine hapsedme yanılığına düşmeksizin bilinci, bilinç formları ve bilinç kipleri üzerinden analiz etmektedir. Husserl'e göre bilinç kipleri iki çeşittir: 'Dolaysız yaşantı kipi' ve 'refleksif bilgi kipi'. Refleksiyon öncesi yaşantılar, aynen Sartre'ın fenomenolojik ontolojisinde olduğu gibi dolaysız yaşantı kipine işaret etmekte; dolaylı yaşantılar ise ref-

leksif bilinç kipine karşılık gelmektedir. Husserl, bu ayırmadan hareketle tetik bileşenden ve uzam formundan bağımsız nitelikteki refleksiyon öncesi bilinç kipini '*sui generis*' olarak adlandırmış ve yaşantıların, bilinç ediminin gerçekleştiği ânı kavramamıza yardımcı olduğunu savunmuştur. Yani yaşantıya uzam formu kazandıran refleksif bilinçten farklı olarak refleksiyon-öncesi bilinç kipi, refleksif bilinci önelemekte; "refleksiyonun bir sonraki uzamsallığının imkânı, edimin şu ânda gerçekleşmesine bilinç tarafından kazandırılan, uzamsal olmayan forma bağlıdır" (Wagner, 1980: 341). Başka bir deyişle "yaşantılara dair her refleksif bilinç, refleksiyon-öncesi bir bilinci şart koşmaktadır" (Pieper, 1993: 79).

Refleksiyon, daha önce refleksiyona uğramamış herhangi bir yaşantıyı kendisine konu kılabilir, çünkü refleksiyona uğramamış olan yaşantı da bilince içkin olarak algılanır. Başka bir deyişle, bir yaşantı, içkin algı nesnesi olmadan önce de algılanabilir" (Pieper, 1993: 79). Dolayısıyla bizim, sözkonusu "form henüz gerçekleşirken bile bir bilgiye sahip olmamız gerekir ki edim gerçekleştiğinde refleksiyon bir sonuca ulaşabilsin (Landgrebe, 1963: 201).

Husserl, yaşantılar ile refleksif bilgileri birbirinden ayırmakla, ister istemez tipik bir yaşama felsefesiyle karşı karşıya kalmıştır. Çünkü yaşama felsefesi alanında çalışan filozoflar, yaşam, bilinç ve düşünme kavramları karşısındaki sezgisel olarak deneyimlenebilir yaşama alanlarını kavramsal düşünmede geçerli kılmaya çalışmaktadır. Oysa sezgisel olarak deneyimlenebilir olan yaşama alanlarının refleksif ya da rasyonel düşünmeye dayandırılması mümkün değildir. Ancak Husserl fenomenolojisinin yapmak istediği de zaten tam olarak bu değildir. Husserl, insan bilincinin fenomenolojik bir analizini yapabilmek için bilincin refleksiyonu ile yaşantılar arasına sınır çekmiş, bu vesileyle de bilincin nasıl olup da kendiyile ilgili bir yaşantıya sahip olabildiğini açıklama imkânı bulmuştur. Çünkü bilinç, kendiyile ilgili analizi, ancak refleksiyon aracılığıyla yapabilmektedir. Dolayısıyla refleksiyonun yaşantılardan ayrı tutulması şarttır. Öyleyse Husserl'e göre indirgemelerden arta kalan dolaysız nitelikteki transendental yaşantılar, hem refleksif edimleri, hem de yaşantıları önelemektedir. Husserl'de transendental yaşantıların refleksif yaşantıları öneleme durumu, hem ontolojik hem de epistemolojik açıdan ele alınmaktadır.

Husserl, refleksif bir edim tarafından kavranılmaksızın bilinçte yer

edinen yaşantılara ‘refleksiyona uğramamış yaşantılar’ demektir. Bu yaşantılar, henüz refleksiyona uğramamış olsalar da her ân refleksiyona uğrayabilme imkânını kendinde taşımakta ve ‘bir şeyin bilinci’ olmak bakımından fenomenolojik bir görme ile kavranabilmektedir.

Tüm yönelimsel yaşantılar, yalnızca nesnesinin refleksif bilinci olarak değil, ayrıca da bakış açımızın dışında kalan hesaba katmadığımız diğer şeyler gibi henüz ilkesel olarak refleksiyona uğramamış olsa da bilinç tarafından algılanabilir olan şeylerin analog anlamı olarak ‘bir şeyin bilinci’ olmak bakımından bilinçlidir (Husserl, 1992b: 95).

Husserl’e göre yaşantılarda bulunan boş özsel form, refleksiyona uğramamış yaşantıların bilincine varılmasını mümkün kılmaktadır. Husserl’in bu konuda söylediklerini doğrudan aktaracak olursak: “Yalnızca refleksiyon ile yaşantı, burada işaret edilen boş öz niteliğe sahip olduğu içindir ki refleksiyona uğramamış yaşantılar ile refleksiyonun kendisi hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz” (Husserl, 1992b: 95).

Husserl, bilincin kendi yaşantılarına geri döndüğü refleksiyonu, ‘içkin algı’ (*immanente Wahrnehmung*) kapsamında ele almaktadır. ‘Refleksif içkin algı’nın karşı kutbunda ise ‘refleksiyon-öncesi bilinç kipi’ bulunur ki Husserl, bu bilinç kipini, ‘dolaysız algının bilinç kipi’ olarak da addetmektedir. Başka bazı düşünürlerin ‘içre-olma’ (*Innesein*) (Landgrebe, 1963: 204); ‘sezi’ (*Spüren*) (Pothast, 1971: 43) veya ‘farkına varma’ (*Gewahren*) üzerinden ele aldığı bu refleksiyon-öncesi kipsellik, aynen transendent algı edimlerindeki farkına varma etkinliğinde olduğu gibi yaşantıların dolaysız olarak fark edilmesini sağlamaktadır.

‘Şey algısı’ (*Dingwahrnehmung*) analizinde Husserl, kast edilen nesnenin (*intendierte Gegenstand*) aktüel algısını; ‘yanı sıra algı’ (*Nebenbei-Wahrnehmung*) tarafından oluşturulan fenomenal arkaplından ayırmaktadır. Ancak kast edilen nesnenin aktüel algısı, içkin algıya uyarlanmaya kalkıldığında ‘içkin algı’ artık yaşantıların dolaysız bir farkındalığı olmaktan çıkacağı için Husserl’in bu konudaki görüşleri, kendi içinde bazı çelişkiler barındırmaktadır. Öte yandan Husserl’e göre refleksiyona uğramış yaşantılar, refleksif edim tarafından belirlenmekte; refleksiyona uğramamış yaşantılar ise yalnızca görünüşe gelmektedir. Esas sorgulanması gereken nokta, yukarıda bahsi geçen ‘farkına varma’ kipi ile ‘aktüel olmayan algı yaşantıları’nın *Intentionalität* gösterip göstermediğidir.

Şüphesiz, Husserl fenomenolojisinde bilinç kipleri ve bilinç modifikasyonlarından söz edebilmek için bilincin zamanla olan ilişkisini de açık kılmak gerekir. Husserl, refleksiyona uğramamış yaşantıların refleksif edimler karşısında ‘ön-zamansallık’ sahibi olduğunu savunur. Refleksiyon, “kendisi aracılığıyla algısal olarak kavranılan şeyin kendine özgü durumundan ötürü ilkesel olarak salt ‘olan’ ya da önceden ‘var olmuş olan’ bir şey değil, bilâkis algı boyunca varlığını sürdüren, kendine döndürülmüş bir bakış karakterize etmektedir” (Husserl, 1992b: 95). Herhangi bir refleksiyon gerçekleştiğinde yaşantı, “gerçekten yaşanmış, şu an yaşanmakta, aynı zamanda az önce yaşanmış ve bir zamanlar refleksiyona uğramamış olandır” (Husserl, 1992b: 162).

“Husserl, refleksiyona uğramayan yaşantıları, refleksif yaşantıların kompleks birliklerinden ayırabilmek için zamansal bir ayırım yapılması gerektiğinin” (Pieper, 1993: 78) altını çizmiştir. Zira yaşantılar arasındaki ardı sıralık, zamansal bir sürekliliği de beraberinde getirmekte, “herhangi bir yaşantı, zamansal bir ardışıklıkla, bir sonraki refleksiyon yaşantısının nesnesi olabilmektedir. Refleksiyon, her gerçekleştiğinde, bu zamansal mesafe, ‘bakış’ ile ‘görüş’ arasında kendisini yenilemektedir” (Beils, 1987: 161). Farkındalığın özel kiplerinde (refleksif edimlerden bağımsız biçimde) bilincine vardığımız yaşantılar, işte bu ön-zamansallık ile karakterize edilmektedir. Husserl için “yaşantıların epistemolojik olarak yalnızca içkin algının refleksif bilincinde verili olmak bakımından güvence altında oldukları düşüncesi oldukça saçmadır” (Husserl, 1992b: 169). Çünkü bilinçte beliren refleksif-olmayan yaşantılar, kendi dolaysızlıkları içinde kavranılmaktadır. Dolayısıyla ‘kavrama’ işi, zaten onlar refleksiyona uğramadan önce gerçekleştiğinden ötürü yaşantıların bilinç tarafından kavranılmak için illâ refleksif yapıda olmaları gerekmez. Fakat bu görüşün karşısında, yaşantıların bilinebilmesi için refleksiyona uğramalarının şart olduğunu iddia eden bir başka görüş bulunur ki bu görüşe göre de ‘refleksiyona uğramamış yaşantının bilinebilme imkânı, refleksiyondur ve onlar ancak dolaysız olarak verili bir görü sayesinde ‘dolaysız bilgiler’ olarak gerekçelendirilebilirler’ (Husserl, 1992b: 174). Oysa Husserl açısından bakıldığında bu durum, farklıdır. Zira yaşantılar ve yaşantı akışı hakkında bilgiye ulaşılması, eğer gerçekten de yalnızca refleksif edimler yoluyla mümkün olsaydı, o zaman refleksiyon öncesi bilinç kiplerinden söz edip edemeyeceğimiz konusunda derin bir

şüphe uyanırdı. Dolayısıyla Husserl'e göre bu karşı sav, şu soruları yanıtlamak zorundadır:

- 'Henüz refleksiyona uğramamış olan' edimler, refleksiyona uğramamış yaşantılar olarak bilincin 'şimdi'sine nasıl ulaşmaktadır?
- Eğer refleksiyona uğramamış yaşantılar gerçekten de yalnızca refleksiyon edimiyle bilince ulaşabiliyorsa, o zaman refleksiyonlar nasıl olup da (*intentional* verilmişlikler olarak) refleksiyona uğramamış yaşantılara yönelebilmektedir? Başka bir deyişle refleksif bir edim nasıl olup da refleksif olmayan bir edime yönelebilmektedir?
- Yoksa refleksif olmayan edimlerin bilince verilmelerinin tek yolu refleksiyona uğramaları değil midir?
- Bir diğer karşı sav da refleksiyona uğramamış yaşantıların bilince dolaysız bir farkındalıkla verildikleri yönündedir. Peki bu durumda refleksiyona uğramayan yaşantıların bu dolaysız farkındalıkla bilince ulaşmaları nasıl gerçekleşecektir?

Görüldüğü üzere Husserl'de dolaysız yaşantılar, refleksif edimler karşısında zamansal açıdan önceliklidir. Bu yaşantıların dolaysız yaşantısı ve farkındalığı ise zaman bilincinin 'şimdi'sinde gerçekleşmektedir. "Her yaşantı, kendi içinde [...] her ne ise 'O' olan bir oluş akışıdır. Retensiyon (*Retention*) ve protensiyonların (*Protentionen*) sürekli akışı, orijinalliğin kendi akış sürecinde, yani yaşantıların yaşanmakta olan şimdisinde, kendi öncesinin ve sonrasının bilincine varmaktadır" (Husserl, 1992b: 167). Refleksiyon karşısındaki zamansal önceliği sebebiyle bu yaşantılar, kendi dolaysızlıkları içinde kavranılan temel yaşantılardır ve bunlar "mutlak orijinal yaşantıların fenomenolojik temsilleri statüsündeki 'izlenimler' (*Impressionen*) şeklinde de düşünülebilir" (Husserl, 1992b: 167). Çünkü onlar, "kendi somutlukları içinde, yaşanmakta olan 'şimdi'nin tek ve mutlak nitelikteki bir ânına; yani orijinal bir aşamasına" (Husserl, 1992b: 168) sahiptirler. Husserl'in 'şimdi-aşaması' olarak tanımladığı bu ân, devamlı olarak retensiyon ve protensiyonları izleyen bir sınır aşamasıdır. Husserl'in kendi kelimeleriyle ifade edecek olursak: 'Şimdi-aşaması', retensiyonların ve protensiyonların sürekliliği açısından sınırı belirleyen bir 'izlenim aşaması'dır (Husserl, 1992b: 183).

Husserl'in 'kendinde saf şimdiki zaman' (Held, 1966: 68) olarak adlandırdığı bu zaman, bütün refleksiyonları önceleyen ve onların gerçekleşebilmesini mümkün kılan zamandır. Husserl 'kendinde zaman' veya 'refleksiyon öncesi saf şimdiki zaman' adını verdiği bu zamanın özünü, 'durağanlığın ve akışın birliği' (Held 1966: 75) olarak betimlemektedir. Refleksiyon sürekli bir akış halinde olup 'Ben' olarak 'Ego', bu akış içinde sürekli ilerlemesine rağmen; şimdiki zaman, tüm refleksiyonları önceleyen durağan bir ân olarak akışın 'kendisiyle bütünleşmektedir' (Held 1966: 81)" (Tarhan, 2019: 67).

Husserl'e göre yaşantılar, refleksiyona uğramamış, fakat refleksif bir edimin kavranmasıyla dolaysız olarak yaşanılmış yaşantılar olarak bilinçtedir. Buna bağlı olarak refleksiyon edimi bu tarz bir bilinç yaşantısına yöneldiğinde, artık esas yaşantının kendisiyle değil, modifikasyonu muhatap olunur. Kaldı ki zaten Husserl açısından tüm refleksiyonlar, "ilkesel olarak her bilinci deneyimleyebilecek bir bilinç modifikasyonu karakterine sahiptir" (Husserl, 1992b: 165). Refleksiyon, "*cogito*'nun kendi yaşantılarına yönelmesinde ve edimlerinin gerçekleşmesinde yeni ve genel bir modifikasyondur" (Husserl, 1992b: 168). Modifikasyon durumunda "bakışın yöneltildiği edimlerin" (Husserl, 1992b: 164) dolaysız yaşanmışlıkları aracılığıyla deneyimlenen şey, refleksif bilinç kiplerine dönüştürülmektedir. Çünkü her verili dolaysız (refleksiyona uğramamış) yaşantı, refleksiyon sonrasında, refleksif bir bilinç kipine dönüşmektedir. Dolayısıyla yaşantıların 'formunu değiştiren' (Husserl, 1992b: 167) modifikasyon, nesnelleştirme (*Objektivierung*) veya nesneleştirme (*Vergegenständlichung*) olarak da betimlenebilir. Bu yüzden Husserl, genel olarak refleksiyonu 'nesnelleştirici refleksiyon' (Husserl, 1992b: 164) biçiminde kullanmaktadır.

Husserl'e göre dolaysız (refleksiyona uğramamış) yaşantılar, bilinçte 'şimdi'ye ulaşır ve refleksiyon sonrasında 'nesneleştirme' (*Vergegenständlichung*) ile birlikte dolaysızlıklarını yitirirler. Husserl bu durumu, "Yaşanmış olmak, nesneleşmiş olmak değildir" (Husserl, 1992c: 669) tümcesiyle özetlemektedir. Nesneleşmiş ve kavranılmış olan yaşantı, henüz modifikasyona uğramamış yaşantı karşısında farklı bir öze ve niteliklere sahiptir. Yaşantılar modifikasyonunun nasıl gerçekleştiğini ve bu modifikasyonun yaşantılar açısından nasıl sonuçlar doğurduğunu açık kılmak üzere Husserl, iki örnek vermektedir. Bu örneklerden biri, 'sevinç' (*Freude*) diğeri ise 'öfke'dir

(Zorn). ‘Sevinç örneği’nde refleksif edimle desteklenen modifikasyonu ‘değişme’ veya ‘hafifleme’ olarak betimleyen Husserl’e göre “sevinç yaşantısı esnasında sevinçle refleksif bir bakışla yönelir. İçkin olarak algılanan yaşantı, refleksif bakış ona yönelir yönelmez değişip hafiflemektedir. Düşünce akışının bağımsızlığı yönlendiricidir ve yaşantı, sürece dair memnuniyetin özsel yapısı gereği yalnızca modifiye edilmiş anlamda bilinçlidir” (Husserl, 1992b: 164).

Husserl’in diğer örneği ise daha önce hocası Brentano’nun da *‘Empirik Açıldan Psikoloji’* (Brentano, 1924-1925) adlı eserinde bahsettiği ‘öfke yaşantısı’dır. Brentano, ‘öfke yaşantısı’ üzerinden ‘iç algı’ (*innere Wahrnehmung*) yöntemiyle ‘iç gözlem’ (*innere Beobachtung*) yöntemi arasındaki farkı açıklamıştır. Brentano’nun görüşü uyarınca öfke yaşantısı, dolaysız bir yaşama orijinalliğinde gözlemlenmeye kalkıldığı ân, kişi, yaşadığı öfke durumundan sıyrılp kendi öfkesine seyirci kaldığı için ‘öfke’ gibi fenomenler, gözlem konusu edilemeyen (iç algının konusu olan) fenomenlerdir. Zira bir şeyin gözleminin yapılabilmesi için ona mesafe alınması gerekmekte; ancak mesafe alınır alınmaz öfke ve sevinç gibi fenomenler, sönmekte veya buharlaşmaktadır. Yani “içindeki öfkeyi gözlemlemeye çalışan biri, bunu yapmaya çalıştığı ânda öfkesini dindirmiş ve gözlemin nesnesini ortadan kaldırmış olmaktadır” (Brentano, 1982: 41). Benzer biçimde Husserl de nesneselleştiren refleksif bakışın öfke yaşantısını modifikasyona uğratmaktadır: “Öfke, refleksiyonla buharlaşmakta, içerik bakımından çok çabuk modifikasyona uğramaktadır. Algı gibi sürekliliği de olmadığı için deneysel yaklaşımlarla oluşturulamamaktadır. Bu nedenle hafifleyen bir öfkenin kendi orijinalliğinde refleksif olarak araştırılması anlamsız değilse bile araştırılması çok da lüzumlu bir şey olmadığı söylenebilir” (Husserl, 1992b: 146).

Husserl’in, bu noktada Brentano psikolojisine geri dönüp oradan devşirme bir örneği kullanmayı tercih etmesi şaşırtıcıdır. Çünkü Husserl’in ‘öfke’ ve ‘sevinç’ yaşantıları üzerinden verdiği bu örneklerin transendental yaşantılar (fenomenolojik verilmişlikler) alanında mı, yoksa empirik (dünyevi) fenomenler alanında mı olduğu belli değildir. Ancak yine de Husserl’in bu iki örnek üzerinden yapmaya çalıştığı şey ortadadır: Temel bilinç yaşantılarının refleksif edimler aracılığıyla modifikasyona uğratılmaları durumunda sevinç hafifletmekte, öfke ise buharlaşmaktadır. Yaşantılar, modifi-

kasyona uğrar uğramaz refleksiyonu önceleme karakterini de temel dolaysızlıklarıyla birlikte kaybetmektedir. Bu nedenle Husserl'e göre "noema"sını parçalarına ayırarak yeni fenomenler oluşturan fenomenlere dikkat edip bunları eski fenomenlerin (onlarla yer değiştiren) reel ya da *noematik* dönüşümleri olarak algıladığımızda, yanlış anlaşılmalara karşılaşmaya hazırlıklı olmalıyız" (Husserl, 1992b: 229).

Husserl'in, bilinç yaşantılarının refleksiyon edimleri aracılığıyla modifikasyona uğramaları konusundaki görüşü, genel olarak fenomenolojiyi bazı sıkıntılara sürüklemiştir. Örneğin Husserl'e göre her refleksiyon edimi, temel yaşantıların modifikasyonunu mümkün kılmaktadır. Peki modifikasyona uğramamış temel yaşantılara nasıl ulaşılır? Husserl'e göre yaşantıların 'yaşanmış olması', refleksif bir edim o yaşantıya yöneldikten ve o yaşantıyı kendisi için nesneleştirdikten sonra (yani bu yaşantılar, analiz eden bakışın nesnesi olduktan sonra) ortadan kalkmaktadır. Peki refleksiyonu önceleyen varlık kipi her refleksiyonun gerçekleşmesiyle birlikte ortadan kalkıyorsa, o zaman refleksiyon-öncesi dolaysız bilincin analizi nasıl gerçekleştirilecek; böyle bir dolaysız bilincin varlığı nasıl savunulacaktır? Husserl'in "refleksiyona uğramamış yaşantılar hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz" (Husserl, 1992b: 95) konusundaki iddiası, bu şartlar altında ne kadar mümkün olabilir? İşte bu sorular ışığında Husserl'in refleksiyon öncesi yaşantılar kuramının 'kendisiyle çeliştiği' (Beils, 1987: 162) iddia edilmiştir. Pieper bu iddiaları haklı bulup şöyle demektedir:

Fenomenolojik olarak amaçlanan özsel ifadelerin refleksiyona uğramış ya da uğramamış hâllerinin geçerli olup olmadığı [...] yalnızca bir iddia ya da itirazdan ibarettir. Dolaysız yaşantı bilgisi ne bilinç ne de bilincin nesnesi niteliğinde olduğundan [...] ona nasıl ulaşılacağına dair tahmin yürütülemez. Dolayısıyla bu konuda Husserl'e karşı öne sürülen polemik ve itirazlar yerindedir (Pieper, 1993: 162).

Gerçi Husserl, temel yaşama durumundaki bilinç kipini kabul edip betimleyici bir analize tabî tutmakla bu ikilemi aşmayı deneyebilirdi. Örneğin 'farkındalık' bilinç kipini önermekle bu sorunun aşılmasında önemli bir aşama kat edebilirdi. Fakat Husserl, bilinç kiplerine dair betimsel bir analizden ziyade refleksiyon temelli bir metodolojiyi benimsediğinden bunu tercih etmemiştir. Nitekim Husserl'e göre 'fenomenolojik yöntem, refleksiyon edimleriyle hareket etmekte' (Husserl, 1992b: 162) ve refleksiyonun

yetkinliği de yine ‘fenomenolojinin imkânına’ (Husserl, 1992b: 162) bağlı olarak belirlenmektedir. Fenomenoloji, bir yandan ‘kesin bir bilim’ olarak rasyonel bir metodolojiyle onaylanmış sonuçlara varmak isterken diğer yandan da tüm bilinç yapılarının kapsamlı bir analizini gerçekleştirmeye çalışmakta ve bu gayret, dolaysız bilincin özel bir biçimde ortaya konulmasını gerektirmektedir. Böylece ‘dolaysız yaşanmışlıklar bilimi’ olarak görülmesi mümkün olan fenomenoloji, (refleksif bilince dayalı) dolaysız bilinci bilimsel araştırmanın nesnesi kılacak tutarlı bir yöntem aramaktadır.

Sonuç

Husserl’in empirik yaşantı ile dolaysız sezgi; yaşama deneyimi ile görüsel tecrübe; edim ile etkinlik; dolaysız yaşantı kipi ile refleksif bilgi kipi vs. arasında yaptığı ayrımlardan hareketle bilinç modifikasyonu konusunu aydınlatmayı hedefleyen bu makale, geçmiş yaşantıların ideal dönüşümlerini temsil eden modifikasyon olgusunu, fenomenolojik bilinç çözümlerini üzerinden ele almaktadır. Bilinç yaşantılarının zamansal karakterine ve dolaysızlığına vurgu yapan bu metin, refleksif bilgiyi önceleyen refleksiyon-öncesi yaşantıları ele alarak işe koyulmuştur. Refleksiyon öncesi yaşantıların dolaysızca görülen karakterine karşın refleksif yaşantılar, ‘kavranılan’ statüsündedir. Yani ‘görülen edim’ ile ‘kavranılan nesne’ arasındaki ayırım, bilincin kendisine yönelerek refleksiyon üzerine refleksiyon kurduğu noktada, *intentional* edimin görülmesine eşlik etmektedir. Böylece refleksiyon öncesinde bilinçte hazır bulunan dolaysız yaşantılar, yönelimin nesnesi hâline gelmektedir.

Husserl, her yaşanan edimin görülmediği gerçeğinden hareketle aktüel yaşantılarla potansiyel yaşantılar arasında yaptığı ayırımın bir türevini de gerçekleştirmiş aktüel yaşantılar ile gerçekleşmemiş aktüel yaşantılar arasında yapmıştır. Böylece *noema* ve *noesis* sahibi olan gerçekleştirmiş yaşantılar, dilde doğruluk değerine sahip olan yargılara işaret ederken *noema*’sı olmasına karşın *noesis*’ten yoksun olan yaşantılar ise dilde, ne doğru ne de yanlış olabilen doğruluktan yoksun ifadeleri karşılamaktadır. Husserl, refleksiyonun yalnızca bilinç yaşantılarına yönelik değil, bizzat refleksif edimlerin kendilerine yönelik de gerçekleştirilebileceğini savunarak şeylerin kendilerine geri dönüş zincirinde âdeti geriye doğru ilerleyen refleksif bir kazı faaliyetini önermiştir. Bu esnada refleksiyondaki dolaysız yaşantılar nesneleş-

tirilirken henüz refleksiyona uğramamış yaşantılar ise bilinç modifikasyonuna uğramaktadır. Refleksif bilinç kiplerine dönüşen bu refleksiyon-öncesi yaşantılar, bilinç formları üzerinden izah edilmektedir. Refleksiyonu önceleyen bir ön-zamansallığa sahip dolaysız yaşantıları '*sui generis*' olarak adlandıran Husserl, refleksif bilinç kiplerini ise dolaylı yaşantılar statüsünde görmektedir.

Yaşantının bilinç tarafından kavranılmasını, refleksiyona bağlı görme-yen Husserl açısından refleksiyon öncesi bilinç kipi, aktüel olmayan yaşantılardan oluşurken; refleksif içkin algı ise *intentional* yaşantılardan oluşmaktadır. Yani dolaysız algının bilinç kipleri, farkındalık sağlayan bir ön-zamansallık ile görülürken bilincin kendi yaşantılarına geri döndüğü refleksif içkin yaşantılar ise refleksiyon-öncesi yaşantılar sayesinde kavranabiliyor.

Husserl'e göre dolaysız yaşantı ve farkındalık kipi, zaman bilincinin şimdisinde gerçekleşmekte ve retensiyonlar ile protensiyonların akışındaki sınırı belirlemektedir. Başka bir deyişle refleksiyonları önceleyen dolaysız yaşantılar, 'kendinde zaman' adı verilen 'saf şimdiki zaman' içinde zamansal akışın sınırını çizen izleme aşamasını ortaya koymaktadır. Böylece refleksiyon, şimdi aşamasında kurulan ve sonsuz kez kendisine yönelebilen sürekli bir yineleme etkinliği olarak yaşantıları, bilinç kiplerine dönüştüren bir modifikasyonu beraberinde getirmektedir. Yaşantıların formunu değiştiren ve onları nesneleştirerek somutlayan bu modifikasyon, refleksiyon-öncesi yaşantıların dolaysızlığını yitirdiği bir duruma yol açmaktadır. Başka bir deyişle refleksif yaşantıların modifikasyonunu mümkün kılan refleksiyon edimi, dolaysız yaşantıların varlık kipini ortadan kaldırarak onları nesneleştirilen bir sözde idealizasyon sürecidir.

Özetle Husserl'in transendental fenomenolojisi, tüm bilgilerin mutlak temellerini araştırmakta ve bu mutlak temellerin, yaşantıların dolaysız bilincine dayandığını kabul etmektedir. Dolayısıyla Descartes sonrası apriori bilinç bilimi olarak fenomenolojiyi 'mutlak gerekçelendirme bilimi' (Husserl, 1992a: 3) olarak tesis etmeyi sağlayacak olan şey, bilincin dolaysız bilinç kipinden başkası değildir. Biz de bu amaca dair farkındalığımızı bu makale nezdinde bir nebze ortaya koyabilmek adına, Husserl fenomenolojisinde bilinç yaşantılarının nasıl kategorize edildiğini, bunların refleksiyon ile iliş-

kilerini ve bilinç modifikasyonlarının farklı bilinç kipleriyle bağlantısını ortaya koymaya çalıştık. Bu mütevazı çalışmanın, dolaysız bilinç yaşantılarının özsel betimlemesini ortaya koymayı hedefleyen *a priori* bir bilinç bilimi olarak Husserl fenomenolojisinin farklı güzergâhlarda çalışılmasına esin kaynağı olmasını temenni ederiz.

Kaynakça

- Beils, Karl Bernhard (1987). *Transzendenz und Zeitbewußtsein, Zur Grenzproblematik des transzendental-phänomenologischen Idealismus*. Bonn: Bouvier Verlag Herbert Grundmann.
- Bernet, Rudolf & Kern, Iso & Marbach, Eduard (1989). *Edmund Husserl. Darstellung seines Denkens*. Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Brentano, Franz (1982). *Deskriptive Psychologie*. (Philosophische Bibliothek), Ed. Roderick M. Chisholm & Wilhelm Baumgartner, Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Brentano, F. (1924). *Psychologie vom empirischen Standpunkt. Band I*, Leipzig: Felix Meiner Verlag.
- Brentano, F. (1925). *Psychologie vom empirischen Standpunkt. Band II*, Leipzig: Felix Meiner Verlag.
- Diemer, Alwin (1965). *Edmund Husserl. Versuch einer systematischen Darstellung seiner Philosophie*. II. Baskı, Meisenheim am Glan: Anton Hain.
- Held, Klaus (1966). *Lebendige Gegenwart. Die Frage nach der Seinsweise des transzendentalen Ich bei Edmund Husserl*. Den Haag: Martinus Nijhoff Verlag.
- Husserl, Edmund (1992a). *Cartesianische Meditationen*. Gesammelte Schriften. Band VIII. Ed. Elisabeth Ströker, Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Husserl, Edmund (1992b). *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie. Erstes Buch: Allgemeine Einführung in die reine Phänomenologie*. Gesammelte Schriften. Band V. Ed. Elisabeth Ströker, Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Husserl, Edmund (1992c). *Logische Untersuchungen-II*. Gesammelte Schriften, Ed. Elisabeth Ströker, Hamburg: Felix Meiner Verlag.
- Janssen, Paul (1976). *Edmund Husserl. Einführung in seine Phänomenologie*. Freiburg / München.

- Landgrebe, Ludwig (1963). *Der Weg der Phänomenologie. Das Problem einer ursprünglichen Erfahrung*. Gütersloh: Gütersloher Verlag Haus G. Mohn.
- Marbach, Eduard (1974). *Das Problem des Ich in der Phänomenologie Husserls*. Den Haag: Springer Verlag.
- Pieper, Hans-Joachim (1993). *'Anschauung' als operativer Begriff. Eine Untersuchung zur Grundlegung der transzendentalen Phänomenologie Edmund Husserls*. Hamburg: Meiner Felix Verlag.
- Pothast, Ulrich (1971). *Über einige Fragen der Selbstbeziehung*, Frankfurt am main: Vittorio Klostermann Verlag.
- Tarhan, Diler Ezgi (2019). *Husserl'in Transzendental Fenomenolojisinde Zaman Bilincinin Kuruluşu ve Bilincin Süreç Kipleri Üzerine*. Kaygı. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi – Sayı:18, ss.58-74.
- Wagner, Hans (1980). *Philosophie und Reflexion*, III.Baskı, Schoeningh Ferdinand GmbH Verlag, München / Basel.

Öz: Bu makaleyle amaçlanan, Husserl fenomenolojisinin kavranılabilmesi için başat konumda olan 'bilinç kipselliği', 'dolaysız sezi', 'refleksiyon', 'görsel yaşantı', 'bilinç modifikasyonları', 'anlam kurucu bilinç', 'Intentionalite', 'görülen edim', 'kavranılan nesne', 'içkin algı', 'boş yönelim', 'mutlak form' vb. kavram ve sorunların açık kılınmasına doğrudan rehberlik edecek olan bilinç yaşantılarının önemini ve bilinç modifikasyonlarındaki işlevini çözümlenektir. Bu amaca uygun olarak bizim nasıl olup da refleksif bilince dair farkındalığımızı refleksiyona uğramamış bilinç yaşantıları üzerinden kurabildiğimiz sorusu yanıtlanmaya çalışılacaktır. Husserl'in aktüel ve potansiyel yaşantılar arasında yaptığı ayırmadan hareketle nesne algısının fenomenolojik analizine değinilecek, bilhassa 'Düşünceler I' ile 'Mantıksal Araştırmalar-II' adlı eserlerinde öne sürdüğü görüşler ışığında Husserl'in bilinç yaşantıları ile 'görü', 'Intention' ve 'refleksiyon' arasında kurduğu bağıntılar ele alınacaktır. 'Refleksif bilinç' ile 'yaşantıların refleksiyon öncesi bilinci' arasındaki ayırmadan hareketle 'yaşama deneyimi', 'görsel yaşantı'dan ayrılacak ve 'hatırlama', 'hayal kurma' vb. etkinliklerdeki bilinç modifikasyonlarının fenomenolojik analizi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fenomenoloji, bilinç yaşantıları, bilinç modifikasyonu, bilinç kipselliği.

